

1. Pojam i značaj vaspitanja

Vaspitanje je istorijsko civilizacijska karakteristika čoveka i društva. Bitan je uslov i faktor humanizacije društva.

Nastaje na samom početku ljudske civilizacije, korene pronalazimo u brizi mladih bića za opstanak. Ono što vaspitanje razlikuje od brige je svesno postupanje, namera i cilj.

Začetke vaspitanja pronalazimo kod čovekovog svesnog prilagodjavanja sredini. Monro smatra da prvobitno vaspitanje nije ništa drugo do neprogresivno prilagodjavanje sredini.

U odnosu čoveka i društva se umešao novi faktor – vaspitanje. Vaspitanje povezuje pojedince, generacije i društva. Čovek razvijajući proces međusobnog komuniciranja formira vaspitanje kao namerno i svesno komuniciranje kojim želi nešto preneti na druge i uticati na njih.

Vaspitanje je specifična ljudska delatnost, koja nije karakteristična za druga živa bića – npr životinje koje imaju urođeni i instikt za brigu mladih.

Razni oblici učenja npr učenje imitiranjem se poistovećuju sa procesom vaspitavanja koje nije mehaničko.

Vaspitanje se postepeno konstituisalo kao svesna, celishodna, sistematična i organizovana delatnost.

Pod pojmom vaspitanje možemo podrazumevati i postupke koji su nenamerni, nesvesni i slučajni. Ti postupci mogu uticati na razvoj ličnosti bilo pozitivno ili negativno.

Za uticaje koji nisu namerni, a utiču na razvoj ličnosti, autori uvode izraz *funkcionalno vaspitavanje* jer izvire iz svakodnevnog života i ponašanja ljudi i čini značajan deo pozitivnog i negativnog životnog iskustva.

Vaspitanje je najširi pedagoški pojam i proces, podrazumeva sve ono što ljudi svesno, namerno, sistematski i organizovano preduzimaju na planu formiranja ličnosti, kako ono što organizuje društvo u odnosu na vaspitanika, tako i ono što preduzima sama ličnost koja se formira i razvija u jednom društvu.

Obrazovanje je srž celokupnog procesa vaspitanja, čini temelj i osnovu vaspitanja ličnosti. Vaspitanje se odnosi na proces formiranja ličnosti, obuhvata sve uticaje koje vrši neka zajednica, uslove za razvoj ličnosti i samu aktivnost ličnosti, pa se o vaspitaniku govori kao o objektu i subjektu.

Vaspitanje je višeslojni proces i sastoji se iz 3 nivoa:

1. proces usvajanja znanja i navika
2. proces razvijanja fizičkih i psihičkih snaga i sposobnosti
3. proces formiranja pogleda na svet kroz izgradnju karaktera

Racionalnu osnovu pronalazimo u prvom, a vrednosnu i humanističku u sva 3 procesa.

U realizaciji ciljeva i zadataka vaspitanja izdvajaju se 3 etape:

1. etapa racionalnog
2. etapa emocionalnog
3. etapa vojnog

Osnovna područja razvoja ličnosti se dele na:

- a. kognitivni razvoj – znanja, intelektualne sposobnosti
- b. afektivni razvoj – stavovi, mišljenja, interesi
- c. psihomotorni razvoj – upravljajnje motoričnim aparatom ljudskog organizma

Postoje i oni autori koji posebno izdvajaju konativno područje – razvoj volje.

HERBART – vaspitanje određuje kao sistematski uticaj starijih na mlađe sa određenim ciljem i planom.
KOMPEJRE – kaže da je vaspitanje veština koja se sastoji u odgajivanju dece i stavaranju ljudi.

PESTALOCI – vaspitanje je harmonijsko razvijanje svih ljudskih moći

Različiti su primeri sužavanja pojma vaspitanja

- a. povezuju ga samo sa vaspitanjem dece i mladog naraštaja
- b. to je jednosmerni proces u kome vaspitač utiče na učenika
- c. priprema za život mladih
- d. malo je onih koji ga svode na lepo i kulturno ponašanje

Značaj vaspitanja

1. uspešni pojedinci i snažne države su mogući samo ako postoji razvijeni sistem vaspitanja – koji će omogućiti usvajanje novih znanja i sposobnost snalaženja
2. važno je za uspešnu komunikaciju i sprečavanje negativnih pojava agresivnosti, egoizma, asocijalnosti
3. vaspitanje je danas osnovni put i način afirmacije ličnosti i obezbedjenja njenog materijalnog i društvenog statusa
4. vaspitanje je svesna briga o čovekovom razvoju i to je osnovna čovekova delatnost jer je stvoreno društvo koje uči
5. vaspitanje je doživotni proces – kontinuirano učenje
6. u vaspitanju kao delatnosti postoji protkanost sredstva ciljevima; vaspitanje je složena delatnost koju zasnivamo na razmišljanju, predviđanju i proučavanju__

2. Društvena f-ja i društvena uslovljenost vaspitanja

Društvena uslovljenost vaspitanja se zapaža od samih početaka ove delatnosti. Izvori govore da se oblici vaspitanja pojavljuju na skoro isti način kod naroda koji žive na različitim geo. područjima ili vekovima.

Ceremonijalno posvećivanje i inicijacije koje se organizuju u vreme puberteta su slične. Obredno vaspitanje se u svešteničkim i pevačkim školama se javlja pre pismenosne kulture.

Društvenu uslovljenost vaspitanja ne treba shvatiti na pojednostavljen način kao jednostranu zavist od onog što trenutno postoji. U vaspitanju se ostvaruje dijalektičko jedinstvo suprotnosti čovekovog postojanja i razvoja, pa su tako nauku koristili mnogi za postizanje ciljeva.

Vaspitanje je proces, aktivnost i delatnost kroz koju se ciljevi mogu realizovati. Značaj organizovanog vaspitanja se povećava posle naučno-tehnološke revolucije, koja je praćena informatizacijom i kibernetizacijom.

Vaspitanje je uslovljeno socijalnom, staleškom, klasnom i političkom strukturom društva. Pojedine klase i staleži imaju svoje uloge i vaspitanje – klasno, političko, partijsko.

Postoji suprotna tendencija, to su pokušaji da se vaspitanje pretvori u sredstvo manipulacije i pranja mozgov koja je u skladu sa trenutnim ideološkim, političkim ili ekonomskim interesima vladajućih grupa. Vaspitanje se pretvara u suprotan proces alijenacije, otudjenja ličnosti.

U jednom društvu nije lako odrediti pravu meru konkretne društvene uslovljenosti vaspitanja, a da se sačuva progresivni karakter. Poznata su istraživanja koja pokazuju povezanost pismenosti stanovništva i organizovanosti sistema školstva, kao i ukupne razvijenosti društva. Uložena sredstva u sistem vaspitanja se višestruko vraćaju, pa se danas isplati investicija u obrazovanje kadrova.

Vaspitanje je istorično i stalno promenljivo u skladu sa društveno istorijskim promenama. Svaka epoha ima svoje ciljeve, sadržaje, metode i sredstva vaspitavanja. Kada se promeni društveno uređenje menja se i vaspitanje.

Razvijanje kulture u svim njenim oblicima je omogućio i razvijeno vaspitanje. Vaspitanje je omogućavalo širenje, prenošenje i bogaćenje kulturnih dobara, a kultura vrši misiju humanizacije i unapređenja procesa vaspitanja.

Čovek u oblasti kulture je napravio pomak kada je sa govora prešao na pismo, pa na štampanu reč, pa na elektronski transformisanu reč, čime dolazi do prave revolucije u vaspitanju.

Dve međusobno povezane društvene f-je su vaspitanje i rad, i predstavljaju preduslov za nastanak samog društva.

Rad je osvešćen čovekov način borbe za egzistenciju.

ENGELS – kroz proces rada i vaspitanja čovek razvije svoje radne karakteristike i menja svoje individualne mogućnosti.

Podelom rada deli se i vaspitanje na:

- a. intelektualno
- b. radno – proizvodno vaspitanje

ipak vaspitanje ne sme u potpunosti biti podređeno samom radu, već mora imati šire ciljeve koji se odnose na ličnost u celini i u budućnosti.

TOFLER – smatra da je civilizacija prošla kroz faze:

1. poljoprivredna proizvodnja
2. industrijalizacija – fabrička proizvodnja

Javlja se i treći talas čije su karakteristike opadanje procenta zaposlenih u primarnom i sekundarnom sektoru, decentralizacija, dislokacija stanovništva iz grada u selo, smanjivanje standardizacije, veći značaj manjih socijalnih grupa i porodice.

3. Mogućnosti i granice vaspitanja

Činioci razvoja čoveka: nasledje, sredina, vaspitanje, aktivnost ispitanika

Na pitanje šta je presudno u razvoju ličnosti imamo:

- Pedagoški pesimisti: potcenjuju ulogu i moć vaspitanja, a precenjuju ulogu naslednih faktora.
 - Pedagoški optimisti: precenjuju ulogu i snagu vaspitnog uticaja, a zanemaruju tzv genetski program koji je predodređen nasledjem ljudske jedinice
 - Epikurejci i stoici: u antičko doba su govorili o sudbinskoj predodređenosti čovekove ličnosti nasledjem
 - Platon vaspitanje shvata kao temelj države kojom upravljaju naj mudriji i najobrazovaniji
 - Velikani humanizma i renesanse su opijeni verom u svemoć vaspitanja i promenu sveta putem vaspitanja novih ljudi.
 - Roterdamski priroda nam je poklonila sina koji je sirova masa, a naša je stvar da toj materiji damo najbolju formu.
- *Oni koji su nezgodovoljni svetom odraslih, razvijaju ideju o nemešanju u prirodu deteta, a glavni zadatak vaspitanja je uklanjanje prepreka za samorazvoj.

Činioce razvitka ličnosti grupišemo:

1. biološke (unutrašnje, nasledjene, urodjene)
2. socijalne (spoljašnje, sredinske-društvena sredina i vaspitanje)

Činilac nasledje je proizvod dosadašnjeg razvoja života ljudi, a obezbeđuje se putem gena, preduslova koji su osnova daljeg razvitka ličnosti.

1. Naučnike koji precenjuju ulogu nasledja, a zanemaruju ulogu vaspitanja nazivamo nativističim-biologističkim. Ispoljavaju se u vreme razvoja društva ili za vreme kriza. U prošlosti ljudi žive u zatvorenim i socijalnim grupama koje su prožete tzv čoporativnom psihologijom . najstarije nativističko

shvatanje je religijsko učenje o urodjenom praadamovskom grehu po kome je dete grešno biće, a svrha vaspitanja je iskupljanje greha.

Nativističke teorije se se nazivaju i teorijama biološkog determinizma ili fatalizma i to da bi se zaštitile određene razlike i privilegije u pomoć se poziva nauka; npr teorija plave krvi koja štiti nasledno pravo plemića na posed, titulu, vlast i ugled.

Problem nativističkih teorija je jednostranost, a to se vidi da se sa organski urodjenih razlika prelazi i na teren prava i moralnih karakteristika ličnosti.

Platon govori o podeli ljudi:

- oni koji su rođeni za upravljanje
- za zaštitu države
- za rad

robovi nisu uključeni jer se smatraju orudjima koja govore.

Pojavljaju se i teorije pedagoškog naturalizma: individualističke, personalističke, pedološke, pedocentrističke – koje razvitak svode na sazrevanje – proces koji je uslovljen unutrašnjim faktorima.

2. Teorije koje precenjuju ulogu sredine nazivamo empirističke – sociologističke.

Džon Lok navodi da je čovekova duša ne ispisana ploča i da po njoj životno iskustvo, sredina i vaspitač pišu sadržaje po svojoj volji.

3. Mogućnosti i granice vaspitanja leže u :

- nasledjenim osnovama
- uslovima društvene sredine
- pravilno organizovanom vaspitanju
- motivacijom samog vaspitanika

Teorija geografskog determinizma – po njoj razlike koje stoje medju ljudima zavise od toga gde su rođeni, pa se može reći da su severnjaci hladne i proračunate osobe, a južnjaci temperamentniji. Veza ljudi se traži i sa klimom, nacionalnim i rasnim stereotipima.

4. Na razvoj sposobnosti ličnosti utiče i aktivnost vaspitanika. Raspravlja se o razvoju inteligencije, pa tako deca koja se razvijaju u nepovoljnim uslovima imaju slabije rezultate na testu.

Teorija formalnog obrazovanja ima poseban sistem predmeta putem kojih će se razvijati psihičke moći.

Ostali faktori od kojih zavisi razvitak ličnosti:

- reagovanje na prag sazrevanja ličnosti i nekih predispozicija
- način i uslovi života
- pol
- temperament
- stanje zdravlja
- kulturne, religijske i ostale tradicije

Faktore koji smetaju razvoju ličnosti nazivamo ometajućim – parazitarnim.

ŠTERNOVA teorija konvergencije pokušava da pomeri nativiste i empiriste i žele podjednaku ulogu i nasledja i društvene sredine.

Institucionalne forme vaspitanja vezuju se za pojam detinstva, jer je to period kada se vrše pripreme za život, to je period čoveka koji je najduži.

U vaspitanju je potrebno poznavati pokazatelje opšteg razvoja:

- Limfoidni tip – razvoj timusa i limfnih čvorova do predpubertet.

- Cerebralni tip – razvoj mozga, lobanje, obima glave ubrzan rast u predškolskom periodu i spori rast do zrelosti
- Opšti tip rasta – veličine tela, mišića, rast posle rođenja i u pubertetu.
- Skeletni uzrast – snimanjem kostiju šake gde se vidi fiziološka zrelost

4. Različite koncepcije vaspitanja

Vaspitanje je oblik dinamične društvene prakse, nema ustaljenu formu i strukturu.

Pedagoške koncepcije nisu bile univerzalno prihvaćene, već su bile odlike ličnih, grupnih i širih dilema o čoveku i njegovom razvoju.

Mnogi vaspitanje dece shvataju kao najjednostavniji i najlegalniji način manipulisanja decom i njihovom budućnošću.

Mnogi su mislili da su kompetentni za određivanje načina kojim će se vaspitanje obavljati; to su roditelji, plemenski vrači, rodovske starešine učitelji, prvi mudraci, filozofi – koji preuredjuju svet, državna vlast i političari, u savremenom društvu to su zaposleni koji se profesionalno bave ovom problematikom.

Koncepcije vaspitanja razlikujemo po tome šta se uzima kao izvor vaspitnih ciljeva.

5. Cilj i zadaci vaspitanja

Cilj vaspitanja je društveno istorijska uslovljenost i određenost. Svako društvo kroz cilj saopštava svoje interese pa tako:

- u antičkoj Sparti osnovno je da se formira ratnik i zdrav muž i otac
- u Atini brinu o harmonskom razvoju tela i duše
- Lok govori o vaspitanju mladog džentlmena i poslovnog čoveka

Svako društvo, klasa nastoje da njihove ciljeve tj želje i interese proklamuju kao opšte i univerzalno važeće.

Interesovanje za ciljeve i zadatke vaspitanja počinje od vremena širenja škola i početka industrijske revolucije. Različita gledišta o cilju su:

1. hedonističko – lična sreća, fizičko i duhovno uživanje
2. utilitarističko – sticanje praktičnih znanja i veština
3. moralističko – znati šta je moralno dobro i činiti dobro
4. socijalno – lična sposobnost za aktivan društveni život

Kada je reč o vaspitanju postoje dva osnovna smera:

- a. u vaspitanju se principi unose spolja, pa se psihički život zasniva na spoljnim utiscima – Herbart
- b. proističe iz poznavanja psihičkog razvitka naročito deteta – Pestaloci

Cilj vaspitanja je više idealno zamišljen. Ličnost nastoje vaspitanjem da formiraju kod svakog člana društva i to je crvena nit vaspitanja.

Cilj može biti i opšti – to su sloboda, svestrano razvijena ličnost i to se propagira u društvenim dokumentima, zakonima o školstvu, planovima i programima.

Funkcijama ciljeva vaspitanja:

- izričemo povoljne ishode akcija
- uskladjujemo i pratimo vaspitno obrazovnu delatnost

- postavljamo norme i standarde

Ponekad ciljevi nisu javno deklarirani pa govorimo o prikrivenim ciljevima vaspitanja.

U savremenoj praksi i teoriji postoje dva načina formiranja ciljeva:

1. cilj kao gotova i udaljena slika i idealno zamišljen model koji je negde ispred nas
2. cilj kao odlika i svojstvo samog procesa kojim se dolazi do njega

Osnovne determinante cilja i zadatka vaspitanja su:

1. društvena zajednica – svojim društvenim uređenjem strukturom i organizacijom
2. karakter ljudskog rada – razvijenost sredstva za rad, podela rada
3. sistem vrednosti, ideološka i politička shvatanja
4. saznanja o čoveku i njegovoj ličnosti
5. društvena tradicija – spajanje prošlosti, sadašnjosti i budućnosti
6. razvijenost pedagoške nauke i sistema vaspitanja školstva
7. potrebe, interesi, želje i ambicije samih ličnosti koje se vaspitavaju

Zadaci mogu biti:

1. opšti – odnose se na nastavu nekog predmeta u osnovnim školama
2. operativni – odnose se na nastavu tog predmeta u samo jednom razredu

Konkretizacija zadataka vaspitanja se vrši na više načina:

- u Engleskoj - informativan i formativan
- u Nemačkoj - materijalni, formalni i vaspitni
- kod nas – materijalni (sticanje znanja), formalni (razvijanje sposobnosti) i vaspitni (izgradjivanje vaspitne vrednosti)

Vaspitanje izgradjujemo kroz razvoj ličnosti putem:

1. *umnog i radnog vaspitanja*

Zadaci su:

- usvajanje naučnih znanja i sistema vrednosti pretvarajući ih u jedinstven sistem
- formiranje neophodnih navika i učenja
- razvijanje umnih i logičko sazajnih svojstava i sposobnosti ličnosti
- razvijanje stvaralačkog aktivističkog stava prema prirodi, društvu, ljudima
- razvijanje radne kulture kao i osposobljavanje za bavljenje umnim i fizičkim radom
- osposobljavanje za dalje obrazovanje, posebno za samoobrazovanje

2. *društveno i moralno vaspitanje*

Zadaci su:

- izgradnja moralne svesti, osposobljavanje čoveka da procenjuje na osnovu usvojenih moralnih normi kao i moralnog i društvenog sistema vrednosti
- osposobljavanje za doživljavanje moralnih postupaka i razvijanje moralnih osećanja
- moralna saznanja i moralna osećanja služe kao osnova moralnog ponašanja

- razvijanje moralne savesti

_____ osnovna odnosa kojim se ispoljava moralna ličnost čoveka:

1. odnos prema zajednici (patriotizam, dobri odnosi među narodima, odnos prema društvenoj obavezi)
2. odnos prema drugim ljudima sa kojima se neposredno živi (drugarstvo, prijateljstvo, kolektivna solidarnost)
3. odnos prema samom sebi (moralna svest, osećanja, savest, ponašanje, tačnost, doslednost)

3. estetsko vaspitanje

Zadaci su:

- razvijanje sposobnosti za uočavanje i procenjivanje estetskih vrednosti na osnovu stečenih znanja
- razvijanje sposobnosti za doživljavanje estetskih vrednosti
- osposobljavanje čoveka za stvaranje lepog u društvu, prirodi, radu

4. fizičko i zdravstveno vaspitanje

Zadaci su:

- razvijanje organizma u celini i njegovih delova posebno tj očuvanje i jačanje zdravlja
- sticanje znanja iz fizičke i zdravstvene kulture i gradjenje navika
- navika čoveka da pravilno koristi slobodno vreme kroz rekreaciju
- navikavanje čoveka da se bavi fizičkom kulturom i sportskim delatnostima

6. Vaspitanje u prvobitnoj zajednici

U prvobitnoj zajednici vaspitanje nije bilo izdvojeno u posebnu društvenu delatnost, već je sastavni deo celokupnog života i rada. Nerazvijenost sredstava za rad i nediferencirana čovekova svesna aktivnost usloveli su i način vaspitanja, koje se svodi na prenošenje radnih iskustva u oblasti lova, ribolova, zemljoradnje, usvajanje običaja i rituala plemena koji su učvršćivali tu zajednicu.

Vaspitanje je isto za sve, o pripremi mladih za život brinu svi odrasli članovi zajednice. Razlike koje postoje su prirodno zasnovane prema polu i uzrastu, pa se prenose i na vaspitanje, a ne postoje socijalne i klasne razlike.

Razvojem sredstava za proizvodnju, pojavom privatne svojine, viška vrednosti dolazi do prvih socijalnih podela i razlika. Stvoreni su uslovi da se jedna grupa ljudi – dece može isključiti iz rada i posvetiti samo vaspitanju.

Pojavljaju se plemenski vrači, isluženi ratnici i prvi učitelji. Stvaraju se posebni uslovi za pripremu mladih, vaspitanje se postepeno institucijalizuje.

Najstarije ljudske civilizacije se po organizovanošću vaspitanja i stepenu pismenosti razlikuju od divljih i varvarskih plemena.

SUMERI – 3000. god pne, imaju škole, klinasto pismo se uči na glinenim pločama, a sveštenici i pisari se pripremaju za poslove na dvorovima i hramovima. Školovanje se plaća, a uči se ponavljanjem i prepisivanjem.

INDIJA – učenje je organizovano samo za najveće kaste kojima su bile dostupne svete knjige – vede. Učenje je usmereno ka religijskim sadržajima

PERSIJANCI – pažnju posvećuju fizičkom zdravlju i borilačkim veštinama, intelektualno vaspitanje je prepušteno sveštenicima.

STARI KINEZI – su imali organizovano vaspitanje za više slojeva, u njemu je dosta vremena odlazilo na učenje komplikovanog pisma od 15000 znakova

STARI EGIPAT – sistem vaspitanja se razdvaja u dva smera:

1. ezoterici koji se bave duhovnim vrednostima
2. egzoterici koji u svoje vaspitanje uključuju i praktična znanja geometrije, gradjevinarstva..

7. Vaspitanje u Antičkoj Sparti

Spartanci su imali vojenizirano vaspitanje, jer su stalno živeli između osvajanja novih teritorija, odbrane od neprijatelja i stalne opreznosti od robovskih pobuna. Mladi Spartanci su po rođenju bili podvrgnuti oštroj selekciji, pa su bolesna i nerazvijena deca bila osuđena na smrt. Od sedme godine vaspitanje muške dece postaje stvar države, a ne porodice. Vaspitanje je zajedničko i obavlja se u vaspitno vojnim logorima, a zasniva se na principu jednostarešinstva tj jednostavnosti (jednost ishrana, odevanje, govor, odricanje od zadovoljstava).

Vežbaju ratničke veštine, izdržljivost i lukavstvo. Intelektualnom vaspitanju nije pridavan veći značaj.

PLUTARH – je dao jasnu sliku spartanskog vaspitanja u biografiji legendarnog spartanskog zakonodavca Likurga. Po njemu vaspitanje je problem koji se postavlja pre rođenja deteta, tako što se pažnja obraća na zaključivanje braka i radjanje dece. Muževi veći deo vremena provedu u ratu, pa se žene moraju očvrstnuti vežbama jer su postale gospodarice u kući.

LIKURG – smatra da su deca dobro države, a ne svojina roditelja. Po rođenju deteta najstariji članovi zajednice pažljivo pregledaju dete. Otac je vaspitavao dete do sedme godine, a zatim ga je preuzimala država. Vaspitavanje za cilj ima:

- a. bezuslovnu poslušnost vlastima
- b. podnošenje napora
- c. pobedu u borbi

Stariji građani su odlazili u gimnazije i posmatrali njihovo učenje i borbu, mogli su da ih kritikuju, imali su posebnog vaspitača iz kruga najboljih građana. Dečaci po četama su birali među tzv ejrenima vodju čete – najbistrijeg – oni koji su dve godine prevalili doba dečaštva, a melejrenima nazivaju najstariju klasu dečaka. Za spartance je karakteristično bilo to da su izdržljivi.

8. Vaspitanje u antičkoj Atini

Atina je demokratski polis antičke Grčke. Zahvaljujući pomorstvu i trgovini dostignut je visok stepen društvenog razvitka i bogat društveni život. U Atini se prvi put postavlja kao cilj vaspitanja harmonijski razvoj ličnosti, na prvom mestu lepota i dobrota. Konstituisan je pravni sistem vaspitanja. Postoje od:

7-12 god – dve vrste elementarnih škola

- a. škola gramatista – čitanje, pisanje, računanje
- b. škola kitarista – muzika, literatura, umetnost

13-15 god – pažnja je posvećena razvoju tela i vežbama – palestrama

16-18 god – bave se gimnastikom i razgovaraju o politici, filozofiji, književnosti, nakon toga postaju efebi i obavljaju vojničke dužnosti. Za odrasle postoje filozofske škole

SOKRAT – živeo je u Atini, a poznati učenici su mu Platon i Ksenofont. Težište filozofskih interesa prenosi sa kosmosa na čoveka i društveni život. Okuplja omladinu i uči ih svojim shvatanjima. To je izazvalo prezir kod mnogih pa je optužen da ne poštuje bogove i osuđen na smrt ispijanjem otrova. Iako je mogao da pobjegne iz zatvora to nije učinio jer nije hteo da izneberi svoja načela i učenje. Sokrat je koristio posebnu metodu u razgovoru, u prvom delu ironiju gde postavlja pitanja sagovorniku dok ga ne bi doveo do priznanja da ništa ne zna, a u drugom delu je koristio majeutiku kako bi otkrio znanje koje je već u njemu. Za Sokrata sticanje znanja nije cilj za sebe, već put i cilj da se dodje do vrline dobra. Sokrat ima značaj u oblasti pedagogije.

ARISTOTEL – bio je Platonov učenik. Jedno vreme je bio učitelj mladom Aleksandru Velikom. U Atini je osnovao peripatetičku školu koju je nazvao likeon. Došao je do zaključka da filozofija nije proizvod individualnog stvaranja, već rezultat brojnih mislilaca. Pokušao je da formira jedinstven sistem znanja koji bi obuhvatio sve grane ljudskog znanja koje su tada bile poznate.

U svom delu Politika i posebnom spisu o vaspitanju koji nije sačuvan, vaspitanje smatra sredstvom jačanja države i prioritet daje moralnom vaspitanju. Značaj se daje ličnoj aktivnosti vaspitanika, kao i uskladjivanjem sredstva vaspitanja sa njegovom prirodom.

9. Vaspitanj u antičkom Rimu

U rimskom carstvu se izdvajaju 3 vrste škola za dečake od 7 do 16 godina:

1. elementarna
2. gramatička
3. retorska

Zaključak koji je moguće izvesti jeste da odgovarajući tip društva i organizacija države određuje ciljeve, sadržaje i načine vaspitanja. Pa tako je u periodu demokratskog Rima osnovno obrazovanje govornika. U imperatorskom periodu pažnja se posvećuje osposobljavanju lojalnosti činovnika za održavanje vlasti u dalekim provincijama.

PLATON – rođen je atinjanin, učenik Sokrata i predstavnik antičkog idealizma. U Atini je i osnovao svoju čuvenu školu Akademija. Osnovno pitanje u filozofiji Platon rešava idealistički, misao smatra primarnom, a prirodu tj svet koji nas okružuje sekundarnim. Po njemu zadatak filozofije je da pomoću sokratove metode probudi u čoveku sećanja na svet ideja – nepromenljivih, večnih i besmrtnih. Metodu postavljanja pitanja i davanja odgovora naziva dijalektikom.

KVINTILIJAN – istakao se kao predstavnik pedagoške misli starog Rima. Za njega možemo reći da je u pravom smislu pedagog. Vodio je retorske škole, obrazovao govornike, razradio sistemski prvu metodiku razvoja govorništva. Smatra da su deca po rođenju sposobna u svojoj prirodi, a treba im nastava prema individualnim razlikama. U nastavi razlikuje 3 etape:

1. oponašanje
2. predavanje
3. vežbanje

Preporučuje da se znanja usvajaju svesnom aktivnošću, a ne učenjem napamet. U pedagogiji daje niz zahteva koje moraju da ispune i učenici i učitelji.

10. Vaspitanje u srednjem veku

U srednjem veku vaspitanje je staleško – uče i razvijaju sposobnosti koje su potrebne njihovim članovima za obavljanje društvenih uloga. Mladi feudalci imaju praktičnu obuku za 7 veština, uče o ponašanju na dvoru i viteškim turnirima. Ne poklanjaju pažnju intelektualnom vaspitanju.

Duhovni stalež – sveštenstvo obrazovanje stiče u parohijskom, manastirskim ili katedralnim školama. Sadržaj vaspitanja se sastoji od 7 slobodnih veština. Sve discipline u sebi sadrže religiju tj tumačenje crkvenih dogmi. Osnovno metodičko pravilo je „veruj u ono što učitelj kaže i u ono što je zapisano u crkvenim knjigama“.

Srednjevekovna crkva odbacuje sva dostignuća antičkog perioda u oblasti kulture. Ipak knjige su na latinskom jeziku, pa on postaje osnovni jezik u obrazovanju. U srednjevekovnim školama vlada kruta disciplina, a učenici su telesno kažnjavani za loš uspeh.

U prvoj polovini srednjeg veka, širenjem trgovinskih veza i pod uticajem razvijene arapske kulture, u Evropi se šire nauke kao što su matematika, astronomija, geografija, medicina. Crkva u prvom periodu ignoriše nona znanja jer nisu u duhu hrišćanstva. Počinju da se formiraju škole izvan crkve, npr medicinska škola u Salernu.

U 12. i 13. veku javljaju se prvi univerziteti koje crkva želi da stavi pod svoje pokroviteljstvo. Učenjaci bogoslovi nastojali su da pomire nauku i religiju, pa se na tim osnovama razvija srednjevekovna ekolastika.

RABLE – jedan od najvećih humanista u Francuskoj je sveštenik, a ujedno i lekar i profesor anatomije. U svome delu „Gargantua i Pantagruel“ kritički upoređuje vaspitanje oca i sina. Iako je bio sveštenik bori se protiv crkve. Dok crkva uči o grešnosti ljudske naravi, on smatra da su ljudi po prirodi obdareni dobrim nagoniam i težnjom za slobodom.

MONTENJ – poznati Francuski pisac i humanista. Oštro kritikuje dogmatizam skolastičke nastave, učenje napamet i bez razumevanja, traži aktivno ponašanje i lično prosudjivanje. Visoko ceni ideale i metode odgajanja u Grčkoj tj u Atini, tu ceni raznovrsnost, smatra da je najbolje odgajanje i duše i tela. Po njemu pedagoška načela su: fizičko odgajanje, blaga disciplina, samostalni rad učenika.

ROTerdamski – je humanista u severnim zemljama Evrope. Prijatelj je Morusa, kome je i posvetio delo „Pohvala ludosti“ u kome na skolastičan način kritikuje krajeve, papu, sveštenike, pravnike tj sve što postoji u društvu. Po njemu u društvu se nalaze budalaštine, a stalni pratioci gluposti su: zaboravnost, lenjost, lakomislenost, samohvalisanje.

Za nauku kaže da je nesreća za čoveka. Egipatski bog da bi uništio čovečanstvo izmislio je nauku. Po njemu učionice su pre mučionice nego mesta gde se može prosvetljivati.

11. Vaspitanje u doba humanizma i renesanse

Humanizam i renesansa je peroid od 14 do 16 veka gde do izražaja dolazi novi pogled na čoveka, nauku, umetnost, politiku. Rezultat toga je razvoj trgovine i manufakture. Intenzivna proizvodnja materijalnih dobara dovodi do akumulacije kapitala sa jedne strane i osiromašenja gradskog stanovništva sa druge strane.

Feudalizam slabi u Evropi kao poredak ustupajući put kapitalizmu. Rušeci feudalni poredak mlada buržoazija stvara uslove za realizaciju velikog broja pedagoških ideja:

1. veliki broj dece se uključuje u redovno školovanje, pa proklamuju ideju narodne škole bez obzira na poreklo, rasu, socijalni status
2. nastava se organizuje na maternjem jeziku
3. u nastavu se uvodi realije – tekovine prirodnih nauka što je uslov za pokretanje privredne aktivnosti i inustrije
4. princip očiglednosti se proklamuje za zlatno pravilo didaktike
5. škole se grade i opremaju o trošku države i grada
6. donose se školski ustavi i propisi

Vaspitanje nije samo stvar porodice i crkve, već i opšta stvar i briga države. Formiraju se razni tipovi srednjih škola.

U nauci je došlo do preokreta. Kopernik, Kepler su postavili temelje savremenoj nauci. Od 14 veka dolazi do velikih otkrića i pronalazaka. Usavršen je kompas džepni sat, mašina za pređenje, mikroskop, teleskop. U Francuskoj poznati su Rable, Montenj i Ruso.

U severnim zemljama Roterdamsi i Komenski.

U Engleskoj Tomas Mor i Džon Lok.

U Nemačkoj Sturma.

KOMENSKI – češki pedagog i humanista. Kao član verske organizacije češka braća bori se protiv ugnjetavanja, ali mora često da beži. U njegovoj teoriji se mogu videti interesi narodnih masa, kao i uticaj engleskog filozofa Bekona. Oštro kritikuje srednjevekovno vaspitanje i školu i bori se za školu koja će biti u službi naroda. Smatra se osnivačem didaktike i tu problematiku obrazlaže u delu „Velika didaktika“. Razradio je novu organizaciju nastave, zalaže se za principe: očiglednosti, sistematičnosti, svesno usvajanje znanja, dostupnost sadržaja i metoda rada. Zastupa princip prirodnosti gde je razvoj deteta prema njegovim prirodnim mogućnostima.

TOMAS MOR – napisao je delo „UTOPIJA o idealnom uredjenju države“. Utopija mesto koga nema. Prikazuje idealnu državu u kojoj nema privatnog vlasništva, nema eksploatatora ni eksploatisanih masa, nema bogatih ni siromašnih. Kada je reč o vaspitanju sva se deca odgajaju, a o obrazovanju brinu svi. Uvažava načelo ravnopravnosti u obrazovanju, želeo je da nauku učini opštim dobrom, bori se protiv skolastičke nastave.

12. Sistem nauka o vaspitanju

Snažnu podršku razvoju školstva dali su pedagoški projekti koji su u vezi sa francuskom buržuaskom revolucijom. Prvi put se pokreću socijalna i politička pitanja koja su u vezi sa sistemom vaspitanja.

Industrijska revolucija 18-19 vek dovodi do masovnog obrazovanja. Organizovana društva i države postaću zavisne od sistema vaspitanja što će dovesti do potrebe da se formira posebna naukapedagogija, koja će se baviti svim pitanjima vaspitanja i obrazovanja.

Država se brine o uredjenju školskog sistema, pa se sva pitanja uređuju zakonima.

Socijalistički uredjene zemlje nastavljaju tendencije koje su karakteristične za industrijsko društvo. U periodu administrativnog socijalizma dolazi do etatizacije kroz ideju o jedinstvenoj socijalističkoj školi.

U prvom planu su sistem kolektivnog vaspitanja, a pooštava se idejno politička selekcija sadržaja i oblika vaspitnog rada. Ključni dualizmi u sistemu vaspitanja postoje u čitavom industrijskom društvu.

Na kraju 20 veka došlo je do reorganizacije industrijskog društva, jer sledi naučno tehnološka revolucija. Rezultat toga je opadanje broja zaposlenih u sekundarnom sektoru – industrijskom, a povećava se u tercijalnom – obrazovanje, usluge, nauka.

Smanjuje se potreba za fabričkim radnicima, a povećava se potreba za visoko obrazovnim kadrovima.

DŽON LOK – u centar svojih interesovanja stavlja pitanje porodičnog vaspitanja, što pre svega interesuje mladju građansku klasu. Poklanja pažnju vaspitanju dece viših staleža, pa je i zagovornik fizičkog vaspitanja. On je utilitarista, zahteva vaspitanje poslovnog čoveka. Smatra da deca viših staleža ne treba da idu u školu kako se ne bi mešala sa decom nižih staleža. Osnivač je empirijske psihologije kojoj je izvor iskustvo utemeljeno na samoposmatranju, pa je glavni izvor po njemu iskustvo. Pobija učenje o urođenim idejama, jer se po njegovom mišljenju radja bez ikakvih iskustava, pa je duša ne ispisana ploča – tabula raza.

RUSO – zastupa interese sitneburžoazije. Oštro se suprostavlja društvenoj nejednakosti, kao i staleškim i društvenim privilegijama, buni se protiv religijskih zabluda i crkvenih autoriteta, zastupa slobodu, demokratiju i humanizam. Često je bio proganjan, pa je morao da se seli, a njegova dela su bila javno spaljivana. Temelji njegove pedagoške koncepcije su: potreba o slobodnom razvoju i vaspitanju deteta, vaspitanje treba da se odvija u prirodi. Potrebo je individualno prići svakom detetu, protivnik je fizičkog kažnjavanja deteta, a propagira kazne prirodnih posledica, ističe značaj umnog i radnog vaspitanja.

PESTALOZI – je bio najpopularniji od pedagoških klasičara, humanista i demokrata. Ističu ga kao pedagoga, učitelja i prosvetnog radnika, posvetio se deci. Na njegovom spomeniku piše sve za druge, ništa za sebe. poznato je njegovo delo kako Gertruda uči decu. Polazi od Lajbnikovog učenja o monadama. Ističe principe samorazvoja prirodnih snaga i principa prirodnosti u vaspitanju. Po njemu suština vaspitanja je u razvijanja prirodnih sposobnosti shodno prirodnom toku razvoja.

SPENSER – najpopularniji pedagog u Engleskoj. Ceni prirodne nauke, pripada pozitivističkom pravcu. Polazi od Darwinovog učenja, pa teži da zasnuje teoriju o evoluciji koja će važiti i za živu i za neživu prirodu. Po njemu sadržaj obrazovanja treba da čine prirodne nauke – realne. Protivnik je stvaranja državnih škola, jer smatra da država nije obavezna da školuje decu sirotinje.

HERBART – Nemač čije su brojne pristalice razradjujući njegove pedagoške ideje stvorili pedagoški pokret – Herbatijanstvo. Smatraju ga osnivačem pedagogije kao nauke. Želeo je da pedagogiju izgradi kao samostalnu nauku i to normativnu teoriju zasnovanu na etici i psihologiji. Izgradio je sistem pedagogije, po njemu jedno pedagoško načelo proizilazi iz drugog kao uzrok i posledica. Osnovni put za konstruisanje nauke je dedukcija. Među prvima pravi razliku između pedagogije kao nauke i pedagogije kao praktične delatnosti – veštine. Druga predstavlja osnovu prve. Praksa sama za sebe, bez teorije vodi u rutinu. Po njemu suština vaspitanja je uticanje na individualnu svest radi stvaranja dobro asociranih predstava. Moralno vaspitanje treba zasnivati na umu tj slobodi. Prema njemu pedagogija treba da utvrdi cilj vaspitanja, što je novina u odnosu na prethodne pedagoge. Cilj je izgradjivanja moralnog karaktera zasnovanog na hrišćanskoj religiji. Cilj se izvodi iz nepromenljivih i večnih ideja. Osnovna sredstva za ostvarivanje cilja su:

1. upravljanje decom – spolja, da se obuzda dečija priroda
2. nastava – zasnovana na mnogostrukom interesu
3. disciplinovanje – izgradjivanje čvrstog moralnog karaktera.

Najveću pažnju posvećuje nastavi i to srednjoškolskoj. Nastava prolazi kroz 4 osnovna stupnja: jasnost, asocijacija, sistem i metod. Sledbenici su Kiler, Vilman, Rajn, Stoj, a u Srbiji: Bakić, Protić.

Oni koji se suprotstavljaju njegovim stavovima su antiherbatovci. Jedan od poznatih je Ušinski, koji pedagogiju shvata dvojako kao opšta znanja o detetu, o mladima. Kao složenu teoriju veštine vaspitanja.

13. Pedagogija kao nauka

Pedagogija se definiše kao nauka o vaspitanju, pa je njen predmet vaspitanje. Termin pedagogija se koristi jer je integralan za nauku o vaspitanju. Pedagogija je nauka o odgoju u najširem značenju pojma.

Pedagogika ili nauka o uzgoju:

- nazivi pedagogika i pedagogija su sinonimi
- pedagogika u širem smislu obuhvata ukupno obrazovanje i uzgoj

Kod starih naroda putem običaja, poslovice, rituala se vaspitavalo za život. Time je formirano iskustvo koje prenose mudraci i putujući učitelji. Filozofija se tu pojavila kao majka svih nauka.

Svesno i namerno proučavanje vaspitne delatnosti, na osnovu prethodnog iskustva dovodi do razvoja pedagogije kao nauke. Teško je odrediti granicu između vaspitne prakse, koja postoji, pedagoške teorije koja nastaje.

Osnivači nauke su Kvintilijan – „ o obrazovanju govornika“, Komenski 17 vek „Velika didaktika“, Herbart 19 vek, smatra se sistematizatorom nauke. On je uspostavio pedagogiju kao univerzitetsku disciplinu i piše prve udžbenike, konstruiše autonoman i celovit naučni sistem, u radu se oslanja na psihologiju i etiku.

Postoje 4 uslova koje jedna oblast mora da ispuni da bi se smatrala posebnim naučnim sistemom:

1. da ima predmet
2. bogat fond znanja
3. razvijenu metodologiju istraživanja
4. izgradjen pojmovno – terminološki i jezik nauke

Kada je reč o vaspitanju javila se potreba za proučavanjem jedinstvenim, pa se konstruiše integralna nauka pedagogija i multidisciplinarno angažovanje srodnih nauka. Pomoćne discipline su pedagoška psihologija, filozofija vaspitnja, pedagoška antropologija, ekonomija obrazovanja, pedagoška sociologija.

Reč pedagogija označava nauku o vaspitanju. U celini potiče od reči kojim je nazivano lice koje brine o deci robovlasnika u starom Rimu. Spada u grupu društvenih nauka i primer je humanističke nauke. Postoje 3 funkcije pedagoške nauke:

1. deskriptivna – opisuje vaspitanje kao pojavu gde i u kojim uslovima nastaje
2. regulativna, normativna – analizira praksu i stavove.
3. dinamička – unapređuje vaspitanje, usavršava sistem i škole

Kako pedagogija dolazi do nekih naučnih saznanja o vaspitanju, ona otkriva veze, odnose i zakonitosti. Često koristi oblike organizovanog istraživanja drugih društvenih nauka.

14. Pedagoške naučne discipline

Iz opšteg filozofskog pogleda na svet počinju se izdvajati prirodne nauke od 16 go 18 veka sa tzv praktičnom primenom – fizika, geografija, biologija, hemija. Tome su doprinela velika geografska otkrića, razvoj trgovine, industrijski način proizvodnje. Kroz proces ukрупnjavanja tržišta i stvaranja velikih država dolazi do pojave društvenih nauka.

Antički filozofi svoja razmišljanja o vaspitanju nisu odvajali od univerzitetske slike sveta i čoveka svoga doba. Teolozi su svesni mogućnosti obrazovanja i usmeravanja u odredjenom pravcu duše čoveka putem vaspitanja.

Humanisti pokazuju znakove razvoja samostalne koncepcije o čoveku.

Komenski prvi izgradjuje celovit didaktički sistem.

Herbart konstruiše pedagoški sistem.

Kraj 19 početak 20 veka vodi se rat protiv Herbatovskog nasledja i nastupaju reformni pravci – škole novih pedagogija.

Herbart nastoji da pedagogiju oveže sa svim naukama kako bi bila sposobna da naučno proučava, dokazuje i populariše. On pravi razliku između praktične i teorijske pedagogije. Teorijsku pedagogiju čine:

- a. pedagoška teleologija – o svrsi i ciljevima vaspitanja
- b. pedagoška metodologija – proučava puteve, načine i sredstva, deli se na didaktiku (teoriju nastave) i hodegetiku (teoriju vaspitanja u užem smislu).

Bakić pedagogiju deli na:

1. pedagoška teleologija ili nauka o vaspitnim ciljevima
2. pedagoška metodologija ili nauka o vaspitnim načinima
3. nauka o školskoj organizaciji

1 i 2 ulaze u filozofsku pedagogiku, a 3 ulazi u praktičnu – oba dela se naslanjaju na istorijsku pedagogiku.

Sistem naučnih disciplina se gradi analogno oblastima koje su razvijene i koje proučavamo u vaspitanju.

Opšta pedagogija – proučava predmet, ciljeve, zadatke, sistem

Istorijska pedagogija – proučava istorijski razvoj vaspitanja. Deli se na opštu i nacionalnu.

Metodologija pedagoških istraživanja se bavi specifičnostima naučno istraživačkog rada.

Razvijenih naučnih disciplina u pedagogiji ima onoliko koliko i razvijenih područja vaspitno obrazovnog rada.

PORODIČNA PEDAGOGIJA – vaspitanje u porodici
PREDŠKOLSKA PEDAGOGIJA – vaspitanje školske dece
ŠKOLSKA PEDAGOGIJA – školsko vaspitanje dece
VISOKOŠKOLSKA PEDAGOGIJA – visoko školsko vaspitanje i obrazovanje
PEDAGOGIJA ODRASLIH, ANDRAGOGIJA – obrazovanje i vaspitanje odraslih
DIDAKTIKA – vaspitanje i obrazovanje u uslovima nastave
METODIKA NASTAVE – vaspitno obrazovni rad u nastavnim predmetima
SPECIJALNA PEDAGOGIJA – vaspitanje dece ometene u razvoju
VOJNA PEDAGOGIJA, VOJNA ANDRAGOGIJA – vojno vaspitanje
INTERNATSKA, DOMSKA PEDAGOGIJA – vaspitanje u internatima i domovima
INDUSTRIJSKA PEDAGOGIJA, INDUSTRIJSKA ANDRAGOGIJA – vaspitanje i obrazovanje u industriji
PEDADAGOGIJA SLOBODNOG VREMENA – vaspitanje u slobodno vreme

Discipline pedagoške nauke imaju svoje podsisteme. Specijalna pedagogija deli se na:

1. giflopedagogiju – vaspitanje slepih i slabovidih
2. surdopedagogija – vaspitanje gluvonemih
3. oligofreno pedagogija – sa intelektualnim poremećajima
4. logopedska pedagogija – govorni poremećaji

Neke discipline su specifične i povezane sa ostalim.

Penološka pedagogija proučava proces prevaspitanja osuđenih lica i pedeugologija proučava ličnost nastavnika.

Neke discipline, kao što je hodegetika, pripadaju istoriji pedagogije, dok futorološku pedagogiju interesuje budućnost pedagoškog fenomena.

Neke naučne discipline možemo klasifikovati i sistematizovati po nekim kriterijumima:

1. prema uzrastu vaspitanika (predškolska, pedagogija odraslih i andragogija)
2. prema mestu izvođenja vaspitanja (porodična, školska, internatska, vanškolska pedagogija)
3. prema vremenu na koje se odnosi proučavanje (istorija pedagogije, savremena i futorološka)

Rasprave koje se vode odnose se na to da li je pedagogija jedinstvena i celovita nauka koja se bavi problemima vaspitanja čoveka tokom celog njegovog života tzv koncepcije doživotnog obrazovanja ili se odnosi samo na period detinjstva – jer sam naziv asocira na dete – pedagogija.

15. Pedagogija i druge nauke

Vaspitanje je predmet pedagogije, ali ona nije jedina nauka koja se njime bavi. Posebna veza se ostvaruje preko tzv graničnih naučnih disciplina, a to su: pedagoška psihologija, pedagoška sociologija, filozofija vaspitanja, ekonomika obrazovanja, pedagoška antropologija i pedagoška statistika.

Pedagogija kao nauka koristi otkrića drugih nauka i zajedno sa njima traga za odgovorima na stara i nova pitanja pa se govori o:

- a. interdisciplinarnim istraživanjima – koja podrazumevaju integrisani pristup naučnim disciplinama unutar pedagoške nauke
- b. multidisciplinarnim istraživanjima – uskladjeni istraživački rad stručnjaka iz različitih nauka.

Pedagogija ima koordinirajuću ulogu jer zauzima srednje mesto u svim istraživanjima.

Pedagogija i filozofija

Filozofija teži da odgovori na neka osnovna pitanja kao što su: šta je čovek, kakva je njegova priroda i suština, kakva je njegova misija i sudbina. To su pitanja koja mogu biti i u osnovi pedagogije.

Povezanost filozofije i pedagogije proističe iz same prirode vaspitanja. Nije važno da li će se pitanjima baviti filozof ili pedagog sve dok znaju dobro sve relevantne oblasti.

Pedagozi su zainteresovani za razvoj filozofskih disciplina: etika, aksiologija, logika, gnoseologija, estetika. Svaka koncepcija pedagogije ima u svojoj osnovi odgovarajuću filozofiju.

Pedagogija i psihologija

Ove dve nauke su tradicionalno povezane, psihološka saznanja su u osnovi shvatanja koncepcije vaspitanja. Aristotel je zaslužan za obe nauke, Komenski polazi od psihologije opažanja, Herbart je pisac psiholoških rasprava.

Do razdvajanja psihologije i pedagogije došlo je krajem prošlog veka, tada su rešena neka pitanja vezana za predmet i metode nauke.

Istraživanja individualnih razlika dece idu u korist pedagoškoj koncepciji. Osnov za proučavanje daju razvojna psihologija, mentalna higijena, psihologija ličnosti, pedagoška psihologija i omogućavaju da se sa didaktike proučavanja predje na didaktiku učenja.

Mnoge su psihološke škole i pravci na kojima se zasnivaju koncepcije vaspitanja i pedagogije: bihejvioristički, funkcionalni, psihoanalitički, dinamički.

Pedagogija i sociologija

Vaspitanje ima sociološko značenje koje treba otkriti i upoznati, kako bi pedagoške koncepcije odgovarale društvenim potrebama i stvarnosti. Vaspitanje je uvek bilo društveno uslovljeno i ostvarivalo se u nekim društvenim strukturama – porodica, škola...

Za pedagogiju su značajna sociološka proučavanja društvene strukture, odnosa, socioloških razlika, grupa, istraživanja iz oblasti socijalizacije ličnosti.

Otkrivene društvene zakonitosti pomažu u proučavanju i objašnjenju pedagoških zakonitosti. Pravci razvoja sociologije ostavili su traga na pedagoške ideje. Simon se smatra utemeljivačem sociologije. Ostavio je dosta rasprava o vaspitanju. Kant, Spenser, dirkem su autori knjiga o vaspitanju.

16. Metodologija pedagoških istraživanja

Sa razvijanjem pedagoške nauke razvijena je i metodologija pedagoških istraživanja. Pod metodologijom pedagoških istraživanja podrazumevamo posebnu naučnu disciplinu u okviru pedagogije koja se bavi proučavanjem i unapređivanjem svih oblika naučnog istraživanja vaspitanja.

Metodologija pedologije je ukorenjena u zajednim metodološkim osnovama svih nauka: logici, opštoj metodologiji naučnog rada, metodologiji društvenih nauka.

Pedagogija saradjuje sa srodnim naukama, psihologija razvija metodološku aparaturu za praćenje razvoja dece. Sociologija proučava društveni odnos i socijalni status ličnosti, filozofija proučava empirijska istraživanja.

Da bi smo proučavali neki problem moramo biti dobro obučeni. Razlozi su:

1. uslovljenost i uzajamna povezanost pojava u vaspitanju – istraživač mora poznavati sve naučne oblasti
2. promenljivost, razvojnost i procesualnost vaspitnih pojava – otežava istraživanje jer pojave nisu statičke i menjaju se. Možemo govoriti o asimptotičnosti pedagoških pojava jer istraživanjem se približavamo istini, a otkriće nikada neće biti univerzalno važeće i večito
3. predmet istraživanja je dete – pa su ograničenja u postupcima i metodama jer štete razvoju deteta – eksperiment
4. kvantifikacija rezultata i činjenica je otežana jer se pojave teško mere
5. istraživački instrumenti imaju privremeni karakter – moraju se adaptirati promenama

Opšte karakteristike pedagoških istraživanja su:

- naučna objektivnost
- mogućnost uporedjivanja i provere rezultata drugih istraživača
- primenjivost istraživačkih rezultata u vaspitno obrazovnoj praksi

Osnovne vrste pedagoških istraživanja su:

1. fundamentalna – šta je priroda, karakter vaspitanja, cilj vaspitanja, predmet pedagogije
2. razvojna – predviđanje razvoja neke pojave
3. primenljiva – primena nastavnih sredstava, postupaka, knjiga

Pedagoška istraživanja možemo podeliti i na:

- a. istorijska, savremena i prognostička
- b. teorijska, empirijska
- c. longitudinalna – razvoj pojave u dužem periodu
transferzalna – horizontalno u istom smeru
- d. prema područjima vaspitanja i oblasti rada
prema strukturi naučnih disciplina u pedagogiji
- e. podela prema dominantnoj tehnici, metodi ili nekoj drugoj karakteristici – eksperimentalna, deskriptivna, sistemska, komparativna

U istorijskom razvoju pedagogije kao nauke poznati su različiti metodološki pristupi u istraživačkim pojavama. Postojala je čvrsta veza između filozofije i pedagogije i iz takvog odnosa proistekao je metodološki deduktivizam, koji se ogleda u izvodjenju pojednostavljenog postupka iz unapred usvojene filozofije i takva pedagogija se naziva spekulativna.

U fazi osamostaljivanja pedagogije kao nauke pojavio se metodološki induktivizam koji je insistirao na proučavanju iskustvenih pojava. Dva su pristupa:

- a. teži pedagogiju da svede na normativnu disciplinu
- b. deskriptivna pedagogija ne bavi se teorijskim sintezama i uopštavanjem već samo snimanjem prakse.

Svako istraživanje vaspitnih pojava mora imati logičan tok i odgovarati na osnovna pitanja: šta proučavati, kako proučavati, pomoću kojih metoda, tehnika, instrumenata.

Naučna istraživanja vaspitnih pojava imaju faze:

1. izbor predmeta istraživanja, definisanje osnovnih pojmova i prikupljanje literature
2. određivanje cilja, zadataka i postavljanje hipoteza
3. izbor i razrada metoda, tehnika i instrumenata
4. preciziranje populacije i uzorka istraživanja
5. prikupljanje podataka i istraživačkih činjenica
6. obrada podataka
7. analiza i interpretacija rezultata, izvodjenje zaključaka
8. pisanje izveštaja, objavljivanje rezultata i primena u praksi

U istraživanju vaspitnih pojava koriste se naučnoistraživačke:

- metode – istorijska, deskriptivna, metoda pedagoškog eksperimenta
- tehnike – sistemsko posmatranje, intervju, anketa, test, skaliranje
- instrumenti – protokol posmatranja, anketni listovi, tekstovi, skale sudova

Zbog stalne promenljivosti pojava u pedagoškim istraživanjima mora se voditi računa o reprezentativnosti uzorka i kvalitetu instrumenata pomoću kojih prikupljamo podatke.

Istraživački instrumenti moraju da zadovoljeopšte zahteve:

- mora biti valjan - tačan, da meri ono za šta je konstruisan
- mora biti pouzdan – konstantan, dosledan, postojan, meri ono za šta je namenjen
- mora biti diskriminativan – mora jasno izdvajati ono što se meri i utvrđuje
- mora biti obuhvatan, da što potpunije pokrije problem – predmet istraživanja
- mora biti jednostavan i praktičan

Iskustva i saznanja pedagoške metodologije koristimo u naučne svrhe i svakodnevnom radu, posebno u školskoj praksi.

Za rad nastavnika posebno je značajan postupak izrade i primene testova znanja – testovi mogu biti umešnosti, interesovanja, pojedinih karakternih i voljnih svojstava ličnosti, inteligencije.

Testovi koji su prošli strogu proceduru standardizacije i imaju širu primenu nazivaju se standardizovani, normirani ili baždareni testovi.

Testovi koji nisu prošli proceduru provere i standardizacije nazivaju se neformalni, nestandardizovani, nenormirani, njih sastavljaju sami nastavnici.

17. Sistem vaspitanja i obrazovanja

Sistem vaspitanja je društveno i istorijski uslovljen i promenljiv. Ako se shvati uže odnosi se na škole i ustanove koje je organizovala država za potrebe vaspitanja dece i omladine.

Na oblike javljanja i transformisanja škole utiču brojni faktori:

- društveno uređenje
- stepen anučno tehničkog razvitka
- ekonomska razvijenost
- nivo kulturnog razvitka
- tradicija
- ravijenost nauke tj pedagogije

Na osnovu stepena organizovanosti, sistematičnosti i društvenog uticaja činioce klasifikujemo u 3 grupe:

1. školski sistem

Okosnica je svakog sistema vaspitanja, jer su ustanove medjusobno povezane i osnovni cilj je ostvarivanje vaspitne delatnosti.

- a. ustanove za predškolsko vaspitanje
- b. osnovna škola
- c. srednje škole
- d. više i visoke škole, fakulteti, akademije
- e. ustanove za specijalno vaspitanje i obrazovanje

2. sistem obrazovanja

Zastupljene su institucije koje prvenstveno obrazuju

- a. centri za kulturu i slobodno vreme dece i omladine, centri za vanškolsko vaspitanje, klubovi omladine
- b. učenički i studentski domovi i internati
- c. narodni univerziteti, kulturni centri, domovi kulture, centri za stručno usavršavanje, političke škole

3. sistem vaspitanja

Je najotvoreniji i najširi pojam

- a. porodica
- b. vojska
- c. ustanove u oblasti kulture i nauke – biblioteke, muzeji, pozorišta
- d. sredstva masovnog komuniciranja – štampa, tv, radio
- e. informacioni sistemi i uslužni centri, dokumentacioni centri i biro, video klubovi
- f. društvene, političke i stručne organizacije za decu omladinu i ostale

Danas je naučno proučavanje školskih sistema jedno od osnovnih pitanja pedagogije. Savremena analiza obuhvata probleme:

1. naučne i idejno političke osnove, društveno ekonomske, kulturno umetničke
2. principi na kojima je sistem izgrađen
3. institucije koje obuhvata
4. školska mreža institucija i oblika
5. struktura sistema po vertikali
6. povezanost sistema po horizontali
7. granice sistema i unutrašnje i spoljašnje veze

8. odnos sistema vaspitanja prema državi, politici, privredi, nauci
9. planiranje i društveno dogovaranje u sistemu vaspitanja
10. način organizovanja, funkcionalni i teritorijalni principi
11. pedagoške karakteristike

U razvoju i vaspitanju čoveka, predškolsko vaspitanje ima presudan značaj, jer se od rođenja do polaska u školu, pokreću i aktiviraju fizičke i psihičke osnove i dispozicije donete nasledjem. To je period koji je najburniji i najintenzivniji u razvoju deteta.

Predškolsko vaspitanje ima svoju društvenu i pedagošku funkciju. Tri osnovne funkcije predškolskog sistema su:

1. igra
2. rad
3. učenje

Pažnja se poklanja zdravlju, ishrani i fizičkom razvoju deteta. Intelektualni razvoj deteta je intenzivan. Radno vaspitanje ima svoju osnovu u razvoju predškolskog deteta – kroz osamostaljenje deteta u zadovoljavanju svojih sopstvenih potreba, u obavljanju kućnih poslova.

Zadatke moralnog vaspitanja ostvarujemo kroz aktivnost dece i emocionalno vezivanje za neke pozitivne primere. Estetsko vaspitanje se ostvaruje kroz učenje dece i navikavanje da misle, govore i rade po zakonima lepog.

Pripremanje dece za polazak u školu je zadatak porodice i ustanove koje se bave predškolskim vaspitanjem i obrazovanjem. Priprema obuhvata:

- fizičku i zdravstvenu pripremu
- formiranje elemenata kulturno higijenskih navika
- formiranje radnih navika
- razvijanje dečje govorne kulture
- socijalizacija predškolskog sistema

Ustanove za predškolsko vaspitanje i obrazovanje dece su:

1. dečiji vrtići grupe dece do 3 god
2. vaspitne grupe predškolske dece pri osnovnim školama
3. drugi organizacioni oblici:
 - a. radne organizacije u oblasti zdravlja i socijalne zaštite, domovi za decu bez roditelja, klinike za majke i decu
 - b. mesne zajednice na planu brige o deci predškolskog uzrasta
 - c. igrališta u naselju, zelene površine, parkovi, šetališta

Deca se dele u tri uzrasne grupe:

1. mlađja od 3 do 4 godine
2. srednja od 4 do 5 godina
3. starija uzrasna grupa od 5 do 6 godina

- osnovne aktivnosti kojima se ostvaruje program aktivnosti:

1. usmerene aktivnosti – zanimanja
2. slobodne samostalne aktivnosti

Škola je osnovna i najznačajnija institucija vaspitanja u savremenim društvima. O značaju obrazovanja i vaspitanja govori činjenica da je ono obavezno u organizovanim društvima i smatra se kriterijumom za određivanje standarda i stepena razvijenosti tih društava.

Školsko obrazovanje je društvena norma i zahtev koji proizilazi iz zajedničkog načina života. Od nivoa školske sprema zavisi i materijalni i socijalni položaj ličnosti u zajednici.

Škola je mesto najorganizovanijeg i najsystematičnijeg obrazovanja i vaspitanja. Angažuje profesionalno osoblje i stručnjake različitog profila.

Škola je institucija preko koje se najbrže distribuiraju nova naučna dostignuća. U nekoj zajednici škola je centar za širenje prosvete i kulture.

18. Osobnosti i vrste različitih vrsta škola

Pojam škola vodi poreklo iz stare Grčke i asocira na slobodno vreme i dokolicu. Stvaranjem sredstava za rad, stvaraju se i posebni uslovi da se kategorija dece mogla posvetiti vaspitanju. Ljudi su stvorili fondove znanja i veština, koji se više ne mogu prenositi kroz svakodnevni život i rad.

Prvi učitelji su se javili pre nastanka škole – plemenski vrači, mudraci.

Prve škole nastaju kao izraz potrebe da se ostvari moć i uticaj, a stečeno sačuva. To su bile škole ne proizvodnog tipa – pisarske, činovničke, sveštenečke.

Škole su u funkciji slojeva koji ih osnivaju. Platon navodi da bogata deca prva ulaze u školu i zadnja izlaze iz nje. U starom Egiptu uče o proizvodnji hrane i građevinarstvu.

Razvoj škole je tekao na sledeći način:

1. predinstitucionalni period – prenošenje radnih iskustava, običaja, verovanja
2. škole skriba – čitanje i pisanje su osnova za komunikaciju i razmenu proizvoda
3. škole _____ - čitanje, pisanje, račun su osnovna sredstva za širenje religije i vlasti
4. ekolastička škola – religija i klasični jezici
5. jačanje klasične srednje škole – kroz ideje humanizma i renesanse
6. realne gimnazije – izraz iz razvoja industrije i prirodnih nauka
7. politehnizacija školskog obrazovanja – kao izraz razvoja nauke, tehnike i industrije
8. svestranost u razvoju ličnosti u okviru školskog obrazovanja i raznovrsnost modela u školskih institucija

Škola i crkva su povezane do pojave industrijskog društva, jer crkva želi posredstvom škole da pridobije nove vernike, osposobi sveštenika i propagira svoje ideje.

Škola i država su povezane od vremena kada škola postaje masovna i značajna institucija. Zavisnost škole od države tj proces etatizacije započinje određivanjem školske obaveze i državnog finansiranja.

Savremena klasifikacija škola na:

1. škole za normalno razvijenu decu i decu smetenu u razvoju – specijalne škole
2. škole obavezne za svu decu i neobavezne
3. škole za opšte obrazovanje i stručne škole
4. prema stupnju obrazovanja i uzrastu učenika: osnovne, srednje, više, visoke škole – fakulteti i odgovarajuće škole za odrasle
5. prema mestu rada na: seoske, prigradske, gradske, škole u prirodi
6. prema polu: muške, ženske i mešovite
7. prema mestu življenja učenika: internatske – pansionerske i ostale – internati, eksternati
8. prema dužini trajanja: osmogodišnje, četvorogodišnje, trogodišnje i dvogodišnje
9. prema osnivaču: državne, privatne, opštinske, crkvene, fabričke
10. prema dužini radnog vremena i vremena rada na: poludnevne, škole sa produženim boravkom, sa celodnevnom radom i večernje škole
11. prema vrstama struka: nastavničke, ekonomske, poljoprivredne, muzičke, vojne
12. prema kategoriji dece: škole za muzičke talente, filološke, matematičke gimnazije, škole za decu na bolničkom lečenju
13. prema strukturi učeničkih odeljenja: nepodeljene škole, škole sa kombinovanim odeljenjem, škole sa višerazrednim odeljenjem
14. prema veličini teritorije: lokalne, regionalne, pokrajinske, republičke
15. s obzirom na veličinu: male i velike
16. s obzirom na organizaciju uprave: centralne, matične, izdvojena odeljenja, školski centri

17. s obzirom na kontakt sa učenicima: dopisne, radio televizijske, škole na daljinu, pokretne – ambulantne, patrožne